

Fizyka powierzchni

3

Dr Piotr Sitarek

**Katedra Fizyki Doświadczalnej,
Wydział Podstawowych Problemów Techniki, Politechnika Wrocławska**

Temat wykładu

Termodynamika statystyczna

Termodynamika statystyczna

- Zaletą termodynamiki równowagowej powierzchni jest niezależność od modelu opisującego powierzchnię.
- Wielkości (makroskopowe) tamże zdefiniowane nie przenoszą się do podejścia atomowego opisu powierzchni.

Termodynamika statystyczna

Energię wewnętrzną układu można zapisać jako:

$$U = \frac{\sum_i E_i e^{-\frac{E_i}{k_B T}}}{\sum_i e^{-\frac{E_i}{k_B T}}} \equiv k_B T \frac{\partial}{\partial T} \ln \sum_i e^{-\frac{E_i}{k_B T}}$$

i numeruje (obserwowalne) stany kwantowe układu

- dotyczy dużych układów atomów
- równanie to można rozwiązać tylko w kilku prostych przypadkach

Termodynamika statystyczna

- praca mechaniczna, w stałej temperaturze, wykonana nad układem δW (liczba cząstek i objętość pozostają stałe) zwiększa energię swobodną Helmholtza F układu o wielkość $\delta F = \delta W$.

- energię swobodną można zapisać poprzez energię wewnętrzną jako

$$F = -T \int_0^T \frac{U(T')}{T'^2} dT'$$

i

$$F = -k_B T \ln \sum_i e^{-\frac{E_i}{k_B T}} \equiv -k_B T \ln Z$$

suma statystyczna układu o określonej liczbie cząstek (układ mikrokanoniczny – jednakowe prawdopodobieństwo dla wszystkich stanów)

Termodynamika statystyczna

Gaz idealny

Sumę statystyczną można policzyć dla układu N niezależnych cząstek mających translacyjne stopnie swobody względem wszystkich trzech osi.

Dla cząstki swobodnej

$$E = \frac{\hbar^2}{2m} (k_x^2 + k_y^2 + k_z^2)$$

Układ jest periodyczny zgodnie z długością L

$$k_{x,y,z} = 2\pi n_{x,y,z} / L \quad -\infty < n_{x,y,z} < \infty$$

Suma statystyczna pojedynczej cząstki jest wynikiem iloczynu niezależnych translacji Z_x , Z_y , Z_z

$$Z_x = \sum_{k_x} e^{-\frac{\hbar^2 k_x^2}{2mk_B T}} = \sum_{-\infty}^{\infty} e^{-\frac{h^2 n_x^2}{2mk_B \pi L^2}} = \int_{-\infty}^{\infty} e^{-\frac{h^2 x^2}{2mk_B \pi L^2}} dx = \frac{L}{h} (2\pi mk_B T)^{1/2}$$

Termodynamika statystyczna

Dla N niezależnych cząstek suma statystyczna

$$Z = (Z_x Z_y Z_z)^N / N! = \left(V (2\pi m k_B T / h^2)^{3/2} \right)^N / N!$$

eliminuje powtarzające się konfiguracje

Korzystając ze wzoru Stirlinga $\ln N! \cong N \ln N - N$ możemy zapisać wyrażenie na energię swobodną

$$F = k_B T N \left(-1 + \ln \frac{N}{V} (h^2 / 2\pi m k_B T)^{3/2} \right)$$

Dla gazu doskonałego $p = N k_B T / V$, więc

$$F = k_B T N \left(-1 + \ln \frac{p}{k_B T} (h^2 / 2\pi m k_B T)^{3/2} \right)$$

Termodynamika statystyczna

W przypadku cząstek wieloatomowych sumy statystyczne dla rotacyjnych i wibracyjnych stopni swobody Z_{rot} i Z_{vib} mają wkład do energii swobodnej.

Dla Z_{vib} – z energiami oscylatora harmonicznego $E_i = (n + 1/2)\hbar\omega_i$

mamy

$$Z_{\text{vib}} = \prod_i e^{-\hbar\omega_i/2k_B T} (1 - e^{-\hbar\omega_i/k_B T})^{-1}$$

i

$$Z_{\text{rot}} = 2Ik_B T / \hbar^2$$

Ostatecznie potencjał chemiczny układu cząsteczek gazu idealnego wynosi

$$\mu = \left. \frac{\partial F}{\partial N} \right|_{V, N, \dots} = k_B T \ln \frac{p}{k_B T} \left(\frac{h^2}{2\pi m k_B T} \right)^{3/2} \frac{1}{Z_{\text{rot}} Z_{\text{vib}}}$$

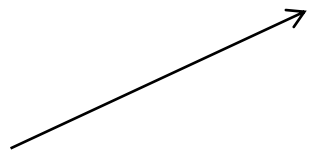

Termodynamika statystyczna

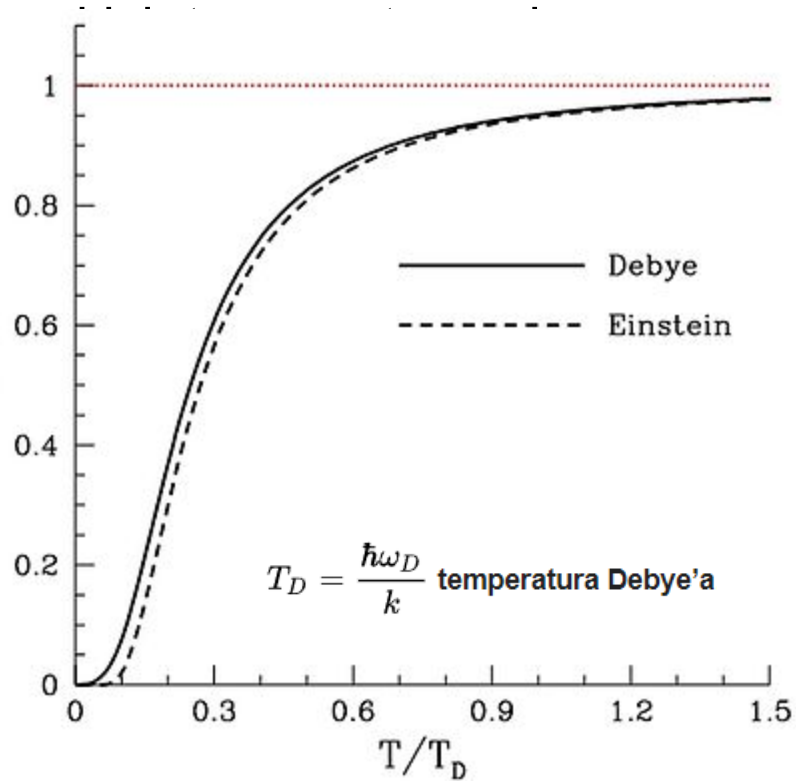
Prężność par nad ciałem stałym

- Warunek równowagi dwóch faz pociąga za sobą równość odpowiadających im potencjałów chemicznych.
- Musimy przyrównać potencjał chemiczny par z potencjałem chemicznym ciała stałego w zakresie zależności

$$\mu_s = -E_{coh} - 3k_B \frac{C_v}{3Nk}$$

energia kohezji – energia wiązania atomu „w załamie” względem jego stanu podstawowego w próżni

Termodynamika statystyczna

Korzystając z powyższego możemy wyznaczyć ciśnienie równowagowe par nad powierzchnią ciała stałego p_{vap}

$$p_{\text{vap}} = \left(\frac{2\pi mk_B T}{h^2} \right)^{3/2} k_B T \left(\frac{\Theta_D}{T} \right)^3 e^{-\frac{E_{\text{coh}}}{k_B T}}$$

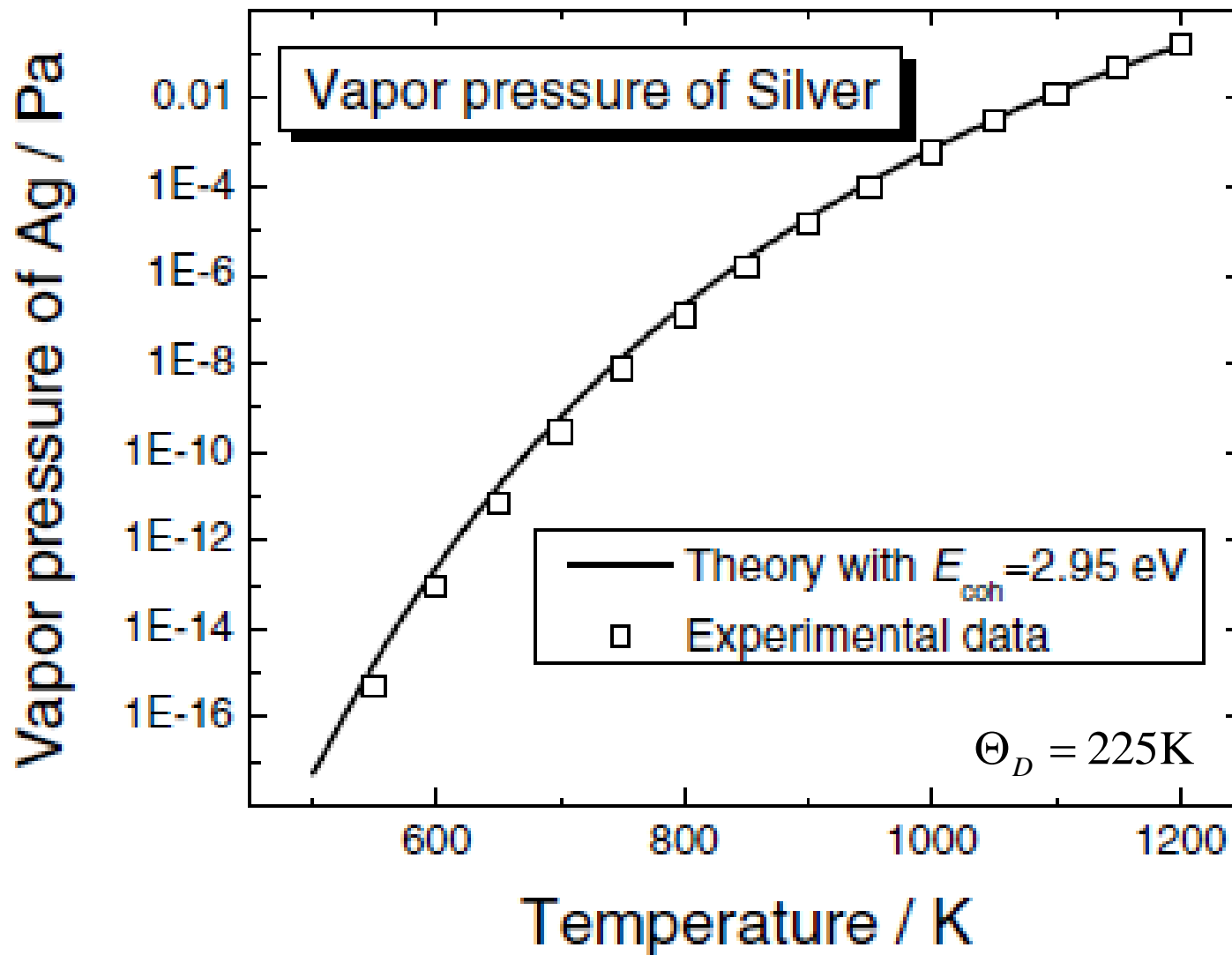
korzystając z wyrażenia Clausiusa-Clapeyrona

$$\frac{1}{p} \frac{\partial p}{\partial T} = \frac{Q}{k_B T}$$

dostajemy ciepło parowania na atom

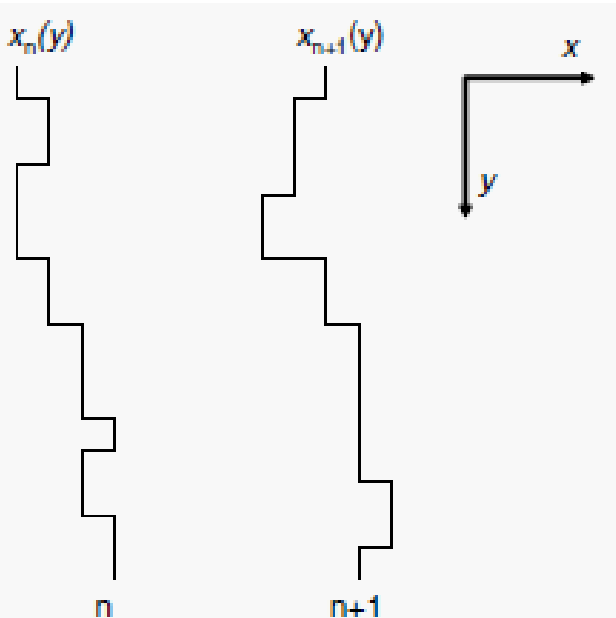
$$Q = E_{\text{coh}} - \frac{1}{2} k_B T$$

Termodynamika statystyczna

Model - Terrace Step Kink (TSK)

- Model TSK zakłada, że powierzchnia składa się z płaskich stopni (tarasów?) rozdzielonych w taki sposób, że możliwa jest jednoznaczna numeracja stopni indeksem n .
- Stopnie mogą mieć załamania ale niedopuszczalne są „nawisy”.
Położenie stopnia jest jednoznacznie określone poprzez współrzędną $x_n(y)$.

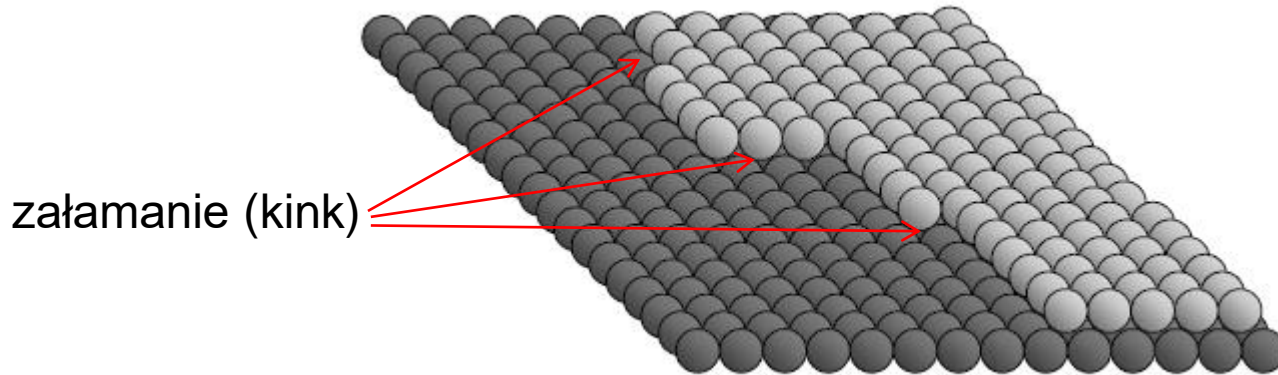

- Wysokość teras po prawej i lewej stronie stopnia różnią się o wysokość stopnia h .

(ściany domenowe, adsorbat, cienkie warstwy magnetyczne – układy liniowe)

(e.g. 110 steps on {100} surfaces of an fcc-material)

Model - Terrace Step Kink (TSK)

- Prawdopodobieństwo znalezienia załamania o długości n w jednostkach stałych sieci wynosi $a_{\perp}$

$$P_k(n) = \frac{2e^{-\frac{\varepsilon_k(n)}{k_B T}}}{1 + 2 \sum_{n=1}^{\infty} e^{-\frac{\varepsilon_k(n)}{k_B T}}}$$

energia potrzebna do utworzenia załamania

suma statystyczna dla stopnia z nieoddziałującymi stopniami

Model - Terrace Step Kink (TSK)

- Tak więc średnia kwadratowa długości załamania w jednostkach $a_{\perp}$ wynosi

$$\langle n^2 \rangle = 2 \frac{\sum_{n=1}^{\infty} n^2 e^{-\frac{\varepsilon_k(n)}{k_B T}}}{1 + 2 \sum_{n=1}^{\infty} e^{-\frac{\varepsilon_k(n)}{k_B T}}}$$

Losowość wymaga aby średnia kwadratowa przemieszczenia stopnia w kierunku x była liniową funkcją współrzędnej y . Współczynnikiem proporcjonalności jest $\langle n^2 \rangle$.

Możemy więc zdefiniować „step stiffness” (energia na stopień) jako

$$\tilde{\beta} = \frac{k_B T a_{\parallel}}{\langle n^2 \rangle a_{\perp}^2}$$

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Dalsze rozważania wymagają znajomości zależności „kink energy” od długości stopnia. Wyniki eksperymentalne (dot. Si (100)) pokazują, że

$$\varepsilon_k(n) = \varepsilon_c + \varepsilon_l n$$

↙ ↘
„corner energy”   człon liniowy

Uwzględniając powyższe

$$\langle n^2 \rangle = \frac{2cq(1+q)}{(1-q)^2(1-q+2cq^2)}$$

$$c = e^{-\frac{\varepsilon_c}{k_B T}}$$

$$q = e^{-\frac{\varepsilon_l}{k_B T}}$$

i

$$\langle n^2 \rangle = \frac{2}{q + q^{-1} - 2}$$

gdy zaniedbamy „corner energy”.

Model - Terrace Step Kink (TSK)

- Energia swobodna na atom stopnia wynosi

$$f \equiv \beta(T)a_{\parallel} = \beta(0)a_{\parallel} - k_B T \ln \left(1 + \frac{2e^{-\frac{\varepsilon_c}{k_B T}} e^{-\frac{\varepsilon_l}{k_B T}}}{1 - e^{-\frac{\varepsilon_l}{k_B T}}} \right)$$

energia swobodna stopnia na atom

$$\varepsilon_k(n) = \varepsilon_c + \varepsilon_l$$

W niskich temperaturach

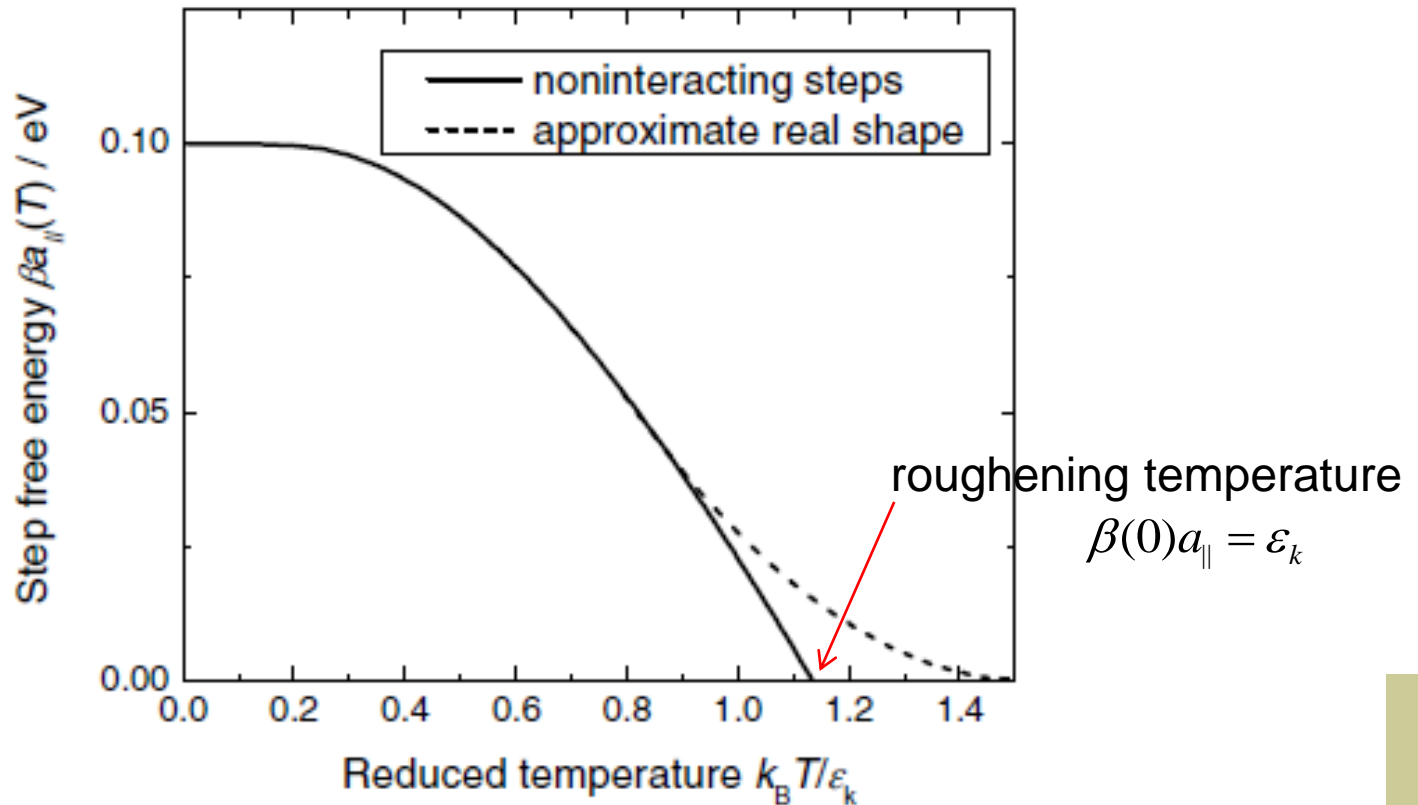
$$\beta(T)a_{\parallel} = \beta(0)a_{\parallel} - 2k_B T e^{-\frac{\varepsilon_k}{k_B T}}$$

entropia konfiguracji wynikająca z krążenia termicznego w przestrzeni

Wraz ze wzrostem temperatury energia członu entropicznego może być porównywalna z energią stopnia więc swobodna energia stopnia „znika”. W tej temperaturze stopnie tworzą się spontanicznie i powierzchnia staje się termodynamicznie szorstka.

Model - Terrace Step Kink (TSK)

W rzeczywistości stopnie odpychają się (np. elastycznie).
Ze względu na to koszt energetyczny tworzenia nowych stopni wzrasta z gęstością stopni istniejących.
W konsekwencji energia swobodna osiąga zero stopniowo w temperaturze T_R .

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień (elastyczne) dla powierzchni wicinalnych

Stopnie odpychają się (generalnie), ze względu na:

- elastyczne oddziaływanie (dipolowe) pomiędzy stopniami,
- entropię tworzenia się stopni – stopnie wzajemnie sobie „przeszkadzają”.

Przy założeniu, że:

- ograniczymy się do oddziaływania pomiędzy sąsiednimi stopniami,
- „kink energy” jest proporcjonalna tylko do długości „kinka”

Energia swobodna układu określona jest przez wielką sumę statystyczną

$$F = -k_B T \ln[\text{Tr} \exp(-H\{x_n(y)\}/k_B T)]$$

↑
Hamiltonian

Ostatecznie amplituda prawdopodobieństwa znalezienia stopnia w miejscu określonym przez x wynosi

$$-k_B T e^{-\varepsilon/k_B T} a_{\perp}^2 \psi''(x) + V(x)\psi(x) = (f + 2k_B T e^{-\varepsilon/k_B T})\psi(x)$$

↑
swobodna energia stopnia na jego szerokość

↑
wielocząstkowa funkcja falowa

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień dla powierzchni wicinalnych Gruber-Mullins model – wkład entropiczny

„cząstka w pudle” – stopień może przemieszczać się pomiędzy dwoma sąsiednimi stopniami, średnio między $-L$ i $+L$.

W tym przypadku dostajemy

$$\psi(x) = \frac{1}{\sqrt{L}} \cos(x\pi / 2L)$$

i prawdopodobieństwo znalezienia stopnia w x

$$P(x) = \frac{1}{L} \cos^2(x\pi / 2L)$$

- rozwiązanie Grubera-Mullina problemu oddziaływania stopień-stopień

Położenie stopnia $x = 0$ odpowiada szerokości stopnia $L = \langle L \rangle$.

Znormalizowany rozkład szerokości stopni można zapisać:

$$P(s) = \sin^2(\pi s / 2)$$

gdzie $s = L/\langle L \rangle$.

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień dla powierzchni wicinalnych Gruber-Mullins model – wkład entropiczny

Wstawiając funkcję falową do

$$-k_B T e^{-\varepsilon/k_B T} a_{\perp}^2 \psi''(x) + V(x)\psi(x) = (f + 2k_B T e^{-\varepsilon/k_B T})\psi(x)$$

dostajemy wyrażenie na energię swobodną na długość atomu

$$f = -2k_B T e^{-\varepsilon/k_B T} + k_B T \frac{\pi^2 a_{\perp}^2}{4L^2} e^{-\varepsilon/k_B T}$$

Niestety dla $T = 0$ dostajemy wartość 0.

Należy więc uwzględnić energię wewnętrzną:

$$\beta(T)a_{\parallel} = \beta(0)a_{\parallel} - 2k_B T e^{-\varepsilon/k_B T} + k_B T \frac{\pi^2 a_{\perp}^2}{4L^2} e^{-\varepsilon/k_B T}$$

czynniki entropowy

zasadniczo zawyżony (powinno być 6) – dla swobodnych fermionów (np. elektronów)

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień dla powierzchni wicinalnych
Oscylator harmoniczny – wkład elastyczny

- pojedynczy stopień znajduje się w potencjale

$$V(x) = a_{\parallel} A \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{1}{(nL-x)^2} + \frac{1}{(nL+x)^2} \right) \cong \frac{a_{\parallel} A \pi^2}{6L^2} + \frac{a_{\parallel} A \pi^4}{15L^4} x^2 \dots$$

(x – odchylenie od położenia środkowego względem sąsiadujących stopni)

Znormalizowany rozkład szerokości teras wynosi w tym przypadku

$$P(s) = \frac{1}{w\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(s-1)^2}{2w^2}}$$

Ostatecznie swobodną energię na stopień można zapisać jako

$$\beta(T)a_{\parallel} = \beta(0)a_{\parallel} - 2k_{\text{B}}T e^{-\varepsilon/k_{\text{B}}T} + \frac{\pi^2 a_{\parallel} A}{6L^2} \left(1 + \sqrt{\frac{12a_{\perp}^2 k_{\text{B}}T \exp(-\varepsilon/k_{\text{B}}T)}{5a_{\parallel} A}} \right)$$

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień dla powierzchni wicinalnych
Oscylator harmoniczny – wkład elastyczny

$$\beta(T)a_{\parallel} = \beta(0)a_{\parallel} - 2k_{\text{B}}T e^{-\varepsilon/k_{\text{B}}T} + \frac{\pi^2 a_{\parallel} A}{6L^2} \left(1 + \sqrt{\frac{12a_{\perp}^2 k_{\text{B}}T \exp(-\varepsilon/k_{\text{B}}T)}{5a_{\parallel} A}} \right)$$

- jak się spodziewaliśmy, energia swobodna rośnie z siłą oddziaływania stopień-stopień. Największy wkład daje człon niezależny od temperatury pochodzący od czynnika stałego w wyrażeniu na potencjał.

Gruber-Mullin i oscylator harmoniczny dają symetryczny rozkład szerokości stopni. Zwykle nie jest to prawdziwe – rozkład jest „skrzywiony” w stronę większych odległości między stopniami.

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień dla powierzchni wicinalnych
Oscylator harmoniczny – wkład elastyczny

Na podstawie „random matrix theory” Einstein i Pierre-Louis zaproponowali znormalizowany rozkład szerokości stopni:

$$P(s) = a_{\rho} s^{\rho} e^{-b_{\rho} s^2}$$

gdzie ρ wyznacza się ze stałej oddziaływania A :

$$A = \frac{2a_{\perp}^2 e^{-\varepsilon/k_B T} k_B T}{a_{\parallel}} \frac{\rho(\rho - 2)}{4}$$

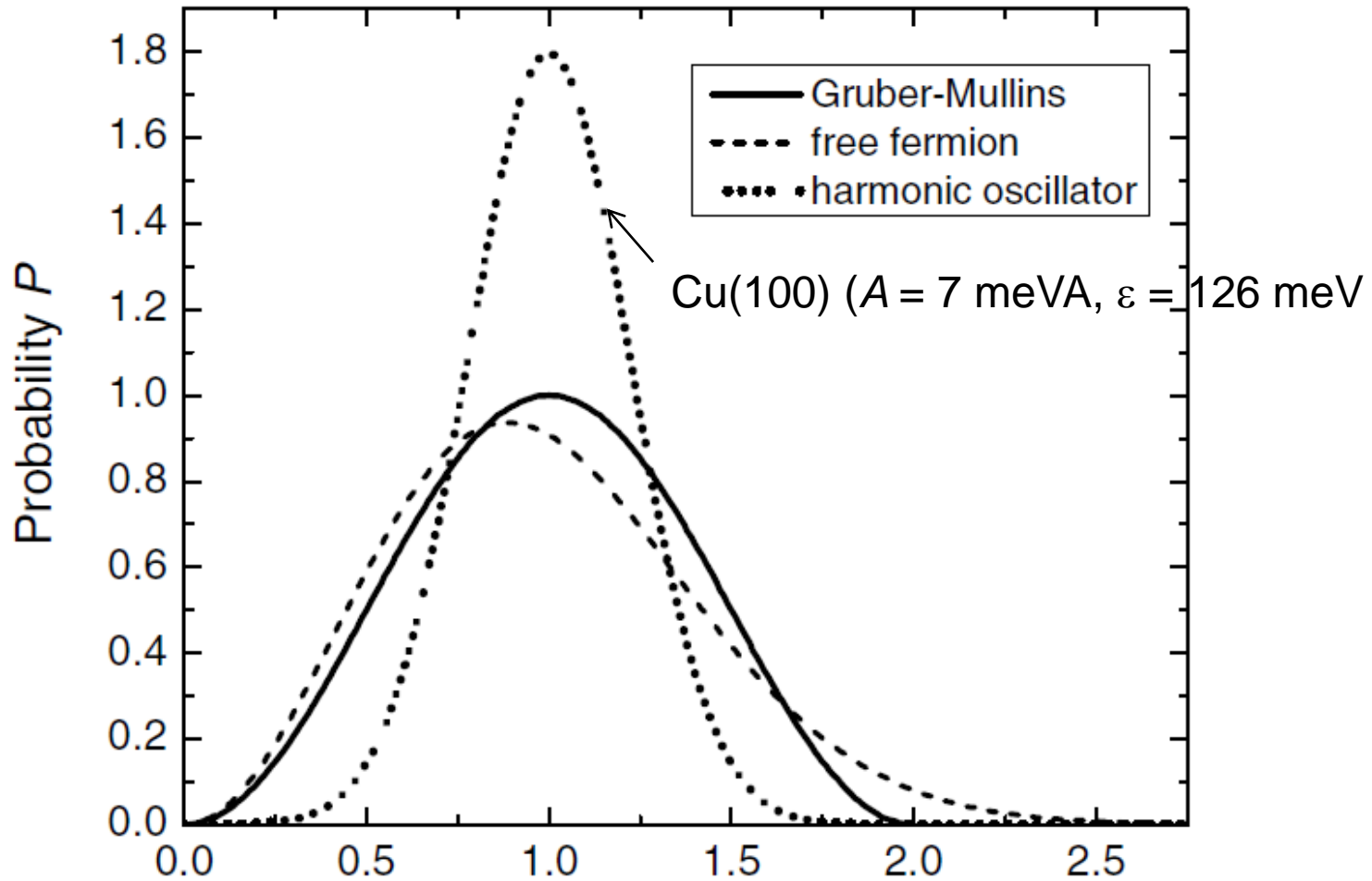
(pozostałe stałe wyznacza się z warunków normowania $P(s)$).

Dokładne rozwiązania dostajemy dla $\rho = 1, 2$ i 4 . $\rho = 2$ odpowiada $A = 0$ – czyli nieoddziałującym fermionom.

Wyniki eksperymentalne raczej opisuje się korzystając z powyższej zależności.

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień dla powierzchni wicinalnych
Gruber-Mullins model

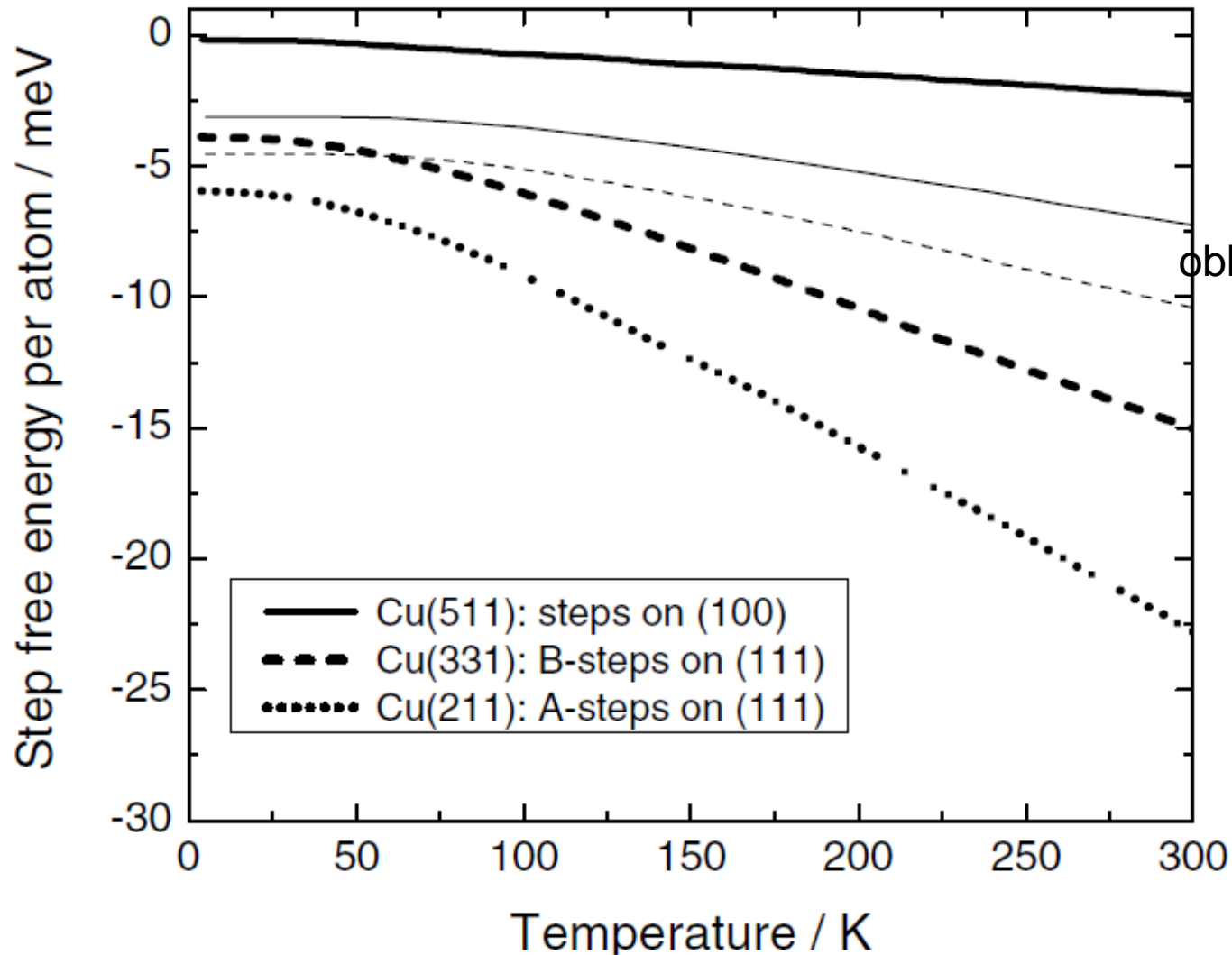

znormalizowany rozkład szerokości teras $L/\langle L \rangle$

Model - Terrace Step Kink (TSK)

Oddziaływanie stopień – stopień dla powierzchni wicinalnych

Model Isinga, równowagowy kształt kryształu

Hamiltonian w modelu Isinga

da się rozwiązać w 2D

$$H_{\text{Ising}} = \sum_{ij} J_{ij} S_i S_j$$

i, j numerują najbliższych sąsiadów
 J_{ij} siła oddziaływania
 $S_i = \pm 1$ spin

Zakładając, że energia oddziaływania najbliższych sąsiadów wynosi V_0 i wprowadzając niezerowy potencjał chemiczny dostajemy

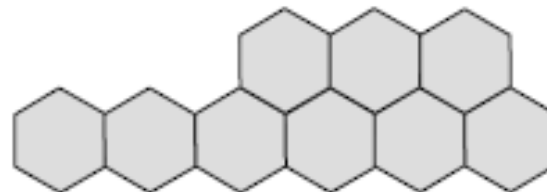
$$H_{\text{Ising}} = \frac{1}{2} V_0 \sum_{i,j} n_i n_j - \mu \sum_i n_i$$

W tej formie Hamiltonian wykorzystuje się do analizy dwuwymiarowych faz i przejść fazowych – np. kształtu równowagowego dwuwymiarowych wysp.

Model Isinga, równowagowy kształt kryształu

- sieć kwadratowa - kink energy
równa jest energii stopnia na atom

- plaster miodu (heksagonalna), energia
stopnia na atom jest dwa razy większa
od kink energy

Kształty równowagowe

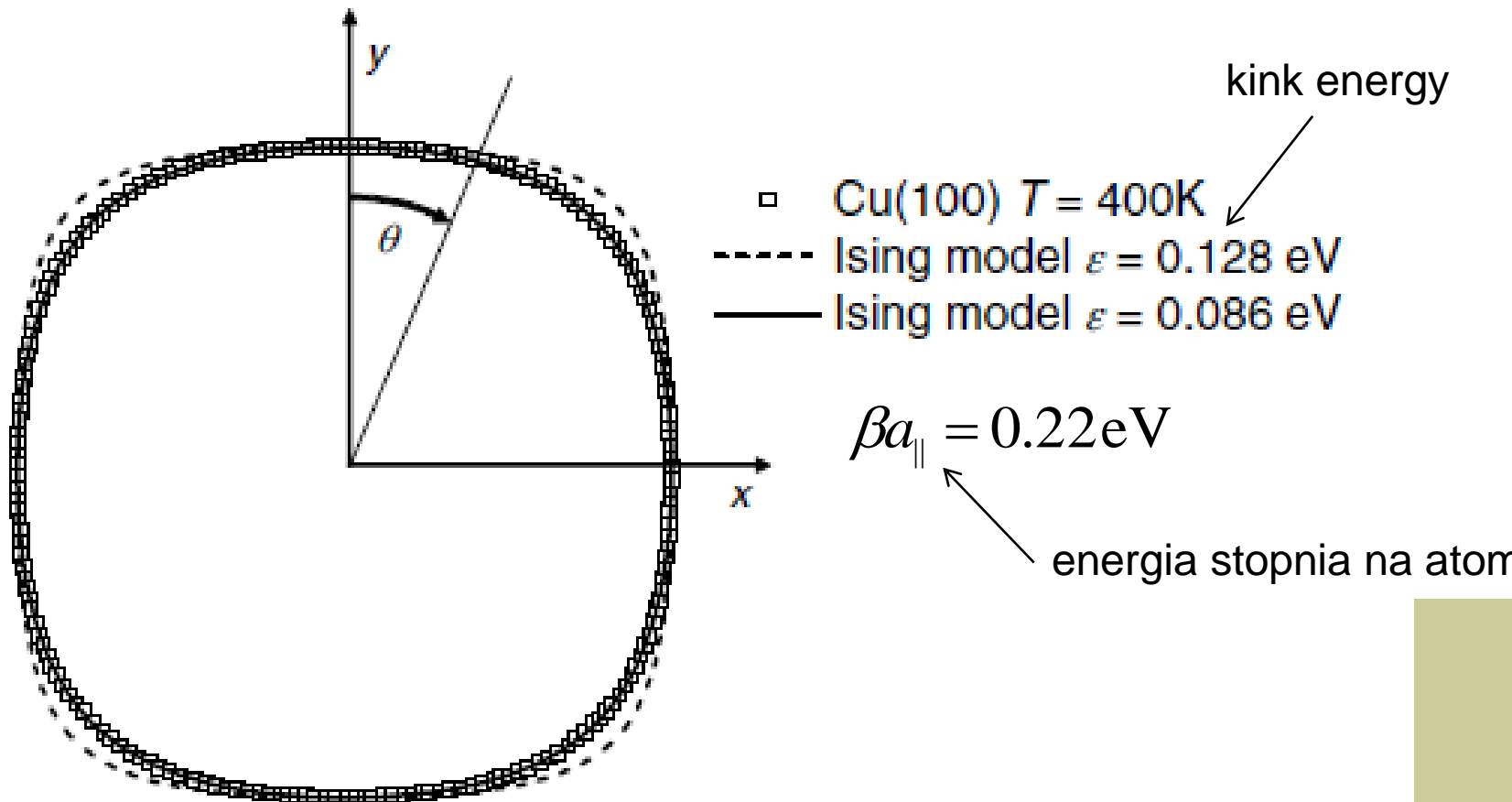
$$\cosh\left[\frac{\varepsilon(x-y)}{2k_B T}\right] \cosh\left[\frac{\varepsilon(x+y)}{2k_B T}\right] = \frac{1}{2} \cosh\left[\frac{\varepsilon}{2k_B T}\right] \coth\left[\frac{\varepsilon}{2k_B T}\right]$$

kink energy

$$\cosh\left[\frac{2y\varepsilon}{k_B T}\right] + \cosh\left[\frac{(\sqrt{3}x+y)\varepsilon}{k_B T}\right] + \cosh\left[\frac{(\sqrt{3}x-y)\varepsilon}{k_B T}\right] = \frac{\cosh^3[2K] + \sinh^3[2K]}{\sinh[2K]}$$

$$\tanh[K] = e^{-\frac{2\varepsilon}{k_B T}}$$

Model Isinga, równowagowy kształt kryształu

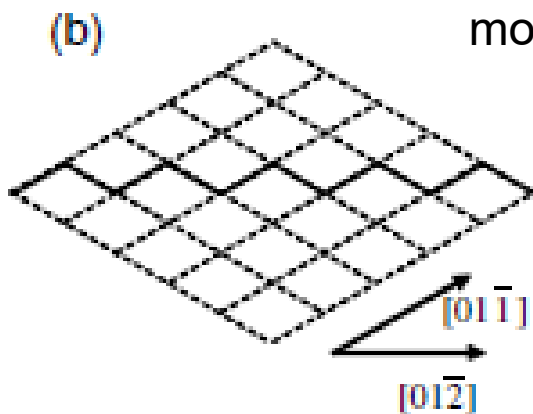
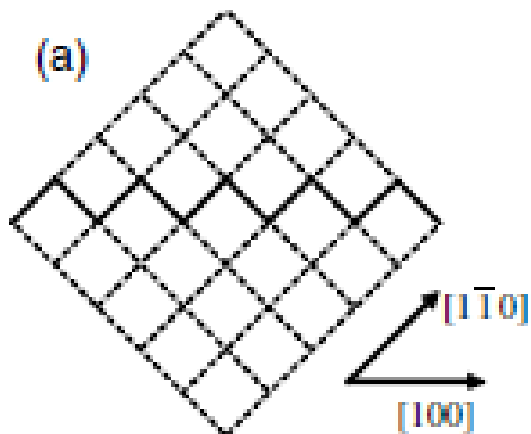
Model Isinga, równowagowy kształt kryształu

Aspect ratio (umiarkowanie niskie temperatury)

- te współczynniki reprezentują stosunek energii swobodnej stopnia kiedy każdy atom jest typu kink (100% kinks) do energii swobodnej stopnia tylko z „thermal kinks” – sieć kwadratowa $r(45^\circ)/r(0^\circ)$ i sieć heksagonalna $r(30^\circ)/r(0^\circ)$,
- z modelu Isinga mamy:

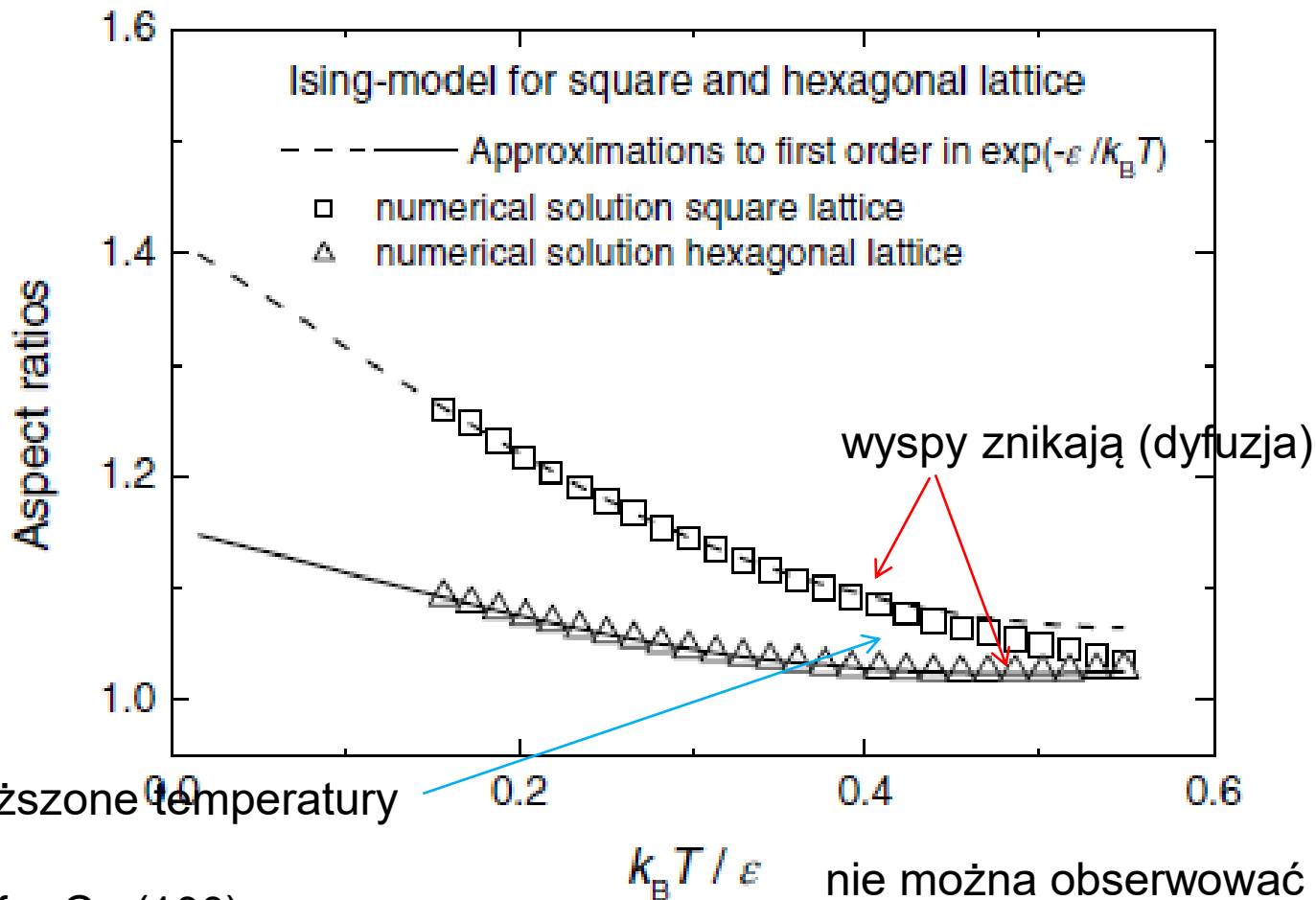
$$\frac{r_{45^\circ}}{r_{0^\circ}} \cong \sqrt{2} \left(1 - \frac{\ln 2}{\varepsilon} k_B T \right) \Bigg/ \left(1 - \frac{2k_B T}{\varepsilon} e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} \right)$$

$$\frac{r_{30^\circ}}{r_{0^\circ}} \cong \frac{2}{\sqrt{3}} \left(1 - \frac{\ln 2}{2\varepsilon} k_B T \right) \Bigg/ \left(1 - \frac{k_B T}{\varepsilon} e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} \right)$$

możliwe ścieżki dla 100% kinków

Model Isinga, równowagowy kształt kryształu

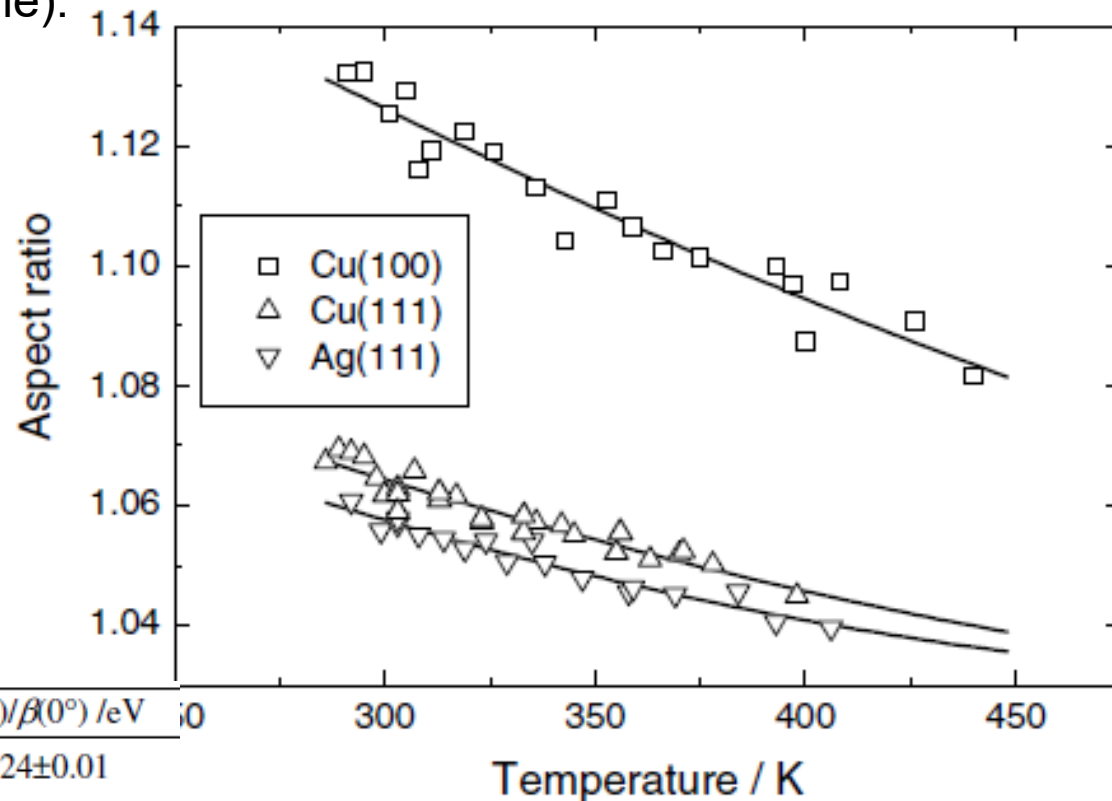

np. 700 K for Cu (100)
 680 K Cu (111)
 580 K Ag (111)

nie można obserwować kształtów równowagowych (dla wysp)

Ising-model, crystal equilibrium shape

Równania „aspect ratio” dają dodatkową możliwość wyznaczenia „step energy” z doświadczalnych kształtów równowagowych wysp poprzez dopasowanie do zaobserwowanych temperaturowych zależności „aspect ratios” (energia kinka może być określona niezależnie).

Surface	$a_{ }\beta/eV$	$\beta(\theta_k)/\beta(0^\circ)/eV$
Cu(100)	0.22 ± 0.02	1.24 ± 0.01
Cu(111)	0.27 ± 0.03	1.138 ± 0.008
Ag(111)	0.25 ± 0.03	1.136 ± 0.009

Energie swobodne na stopień i „ratio” energii na stopień dla stosunku „corners/straight sections” w $T = 0 K$.

Lattice gas models

Lattice gas models

- Energia oddziaływań atomów (molekuł) chemicznie związanych z powierzchnią zmienia się znacznie wraz z umiejscowieniem zaadsorbowanych składników.
- Zaadsorbowane chemicznie atomy początkowo przyłączają się w dobrze określonych miejscach. Na powierzchni krystalicznej, te określone miejsca mają także strukturę periodyczną.
- Modele biorące pod uwagę takie periodyczne umiejscowienie zaadsorbowanych atomów nazywamy modelami gazu sieciowego - *lattice gas models*.

1. Adsorbat może zająć dowolną pozycję (z tych dozwolonych) pod warunkiem, że pokrycie powierzchni (fractional coverage) jest mniejsze od 1 – atomy adsorbatu tworzą gaz sieciowy (*lattice gas*).

2. Adsorbat może tworzyć wysoce zorientowane konglomeraty lub nawet struktury uporządkowane.

Lattice gas models

Lattice gas – brak oddziaływań

- najprostsze przybliżenie,
- jeden typ centrów na powierzchni i energia adsorpcji jest niezależna od obsadzenia sąsiednich centrów – brak oddziaływania.
- Można w prosty sposób wprowadzić oddziaływania poprzez uśrednione pole oddziaływań.
- Dość dobrze opisuje rzeczywistą sytuację z dokładnością do segregacji na powierzchni i opisu izoterm adsorpcji.
- Nie opisuje dobrze ewolucji danej fazy jako funkcji pokrycia powierzchni i przejść pomiędzy różnymi fazami.

Lattice gas models

Dla gazu idealnego energię swobodną można zapisać jako

$$F = k_B T N \left(-1 + \ln \frac{N}{V} \left(\frac{h^2}{2\pi m k_B T} \right)^{3/2} \right)$$

a potencjał chemiczny adsorbatu

$$\mu_{ad} = E_{ad} + k_B T \ln \frac{\Theta_{ad}}{1 - \Theta_{ad}}$$

energia adsorbatu

funkcja pokrycia powierzchni (fractional coverage) – średnie obsadzenie na centrum powierzchniowe

Lattice gas models

Zaadsorbowane atomy i molekuly mogą mieć stany wibracyjne o niskiej energii – stąd dodatkowy człon zawierający wibracyjną funkcję stanu

$$\mu_{ad} = E_{ad} + k_B T \ln \frac{\Theta_{ad}}{1 - \Theta_{ad}} - k_B T \ln Z_{vib,ad}$$

- Suma stanów podstawowych (wibracyjnych) daje niezależny od temperatury wkład do E_{ad} .
- Pozostały wkład od stanów wibracyjnych zwykle jest zaniedbywalny dla większości adsorbatów.

Oddziaływania pomiędzy adsorbatami mogą być zasymulowane jako średnie pole oddziaływań poprzez dodanie zależnej od funkcji pokrycia energii $W(\Theta_{ad})$. Przybliżenie to sprawuje się nadspodziewanie dobrze dla izoterm.

$$\mu_{ad} = E_{ad} + W(\Theta_{ad}) + k_B T \ln \frac{\Theta_{ad}}{1 - \Theta_{ad}} - k_B T \ln Z_{vib,ad}$$

← Bragg-Williams approximation

Lattice gas models

Model dwuwymiarowy gazu van-der-Waalsa

Zaniedbajmy powierzchniowe pofałdowanie potencjału i założmy, że atomy są związane z powierzchnią w jednym wymiarze – atomy mogą być traktowane jako dwuwymiarowy gaz van-der-Waalsa, w którym atomy mogą oddziaływać ze sobą jedynie parami poprzez silne odpychanie i przemieszczać dowolnie po powierzchni.

W tym przypadku potencjał chemiczny adsorbatu ma postać

$$\mu_{2DvdW} = E_{ad} + k_B T \ln \frac{\Theta_{ad}}{1 - \Theta_{ad}} - k_B T \ln \frac{h^2}{2\pi m k_B T} \frac{1}{A_{ad}} \frac{\Theta_{ad}}{1 - \Theta_{ad}}$$

funkcja pokrycia, $\Theta_{ad} = N \frac{A_{ad}}{A}$

liczba atomów na powierzchni

powierzchnia zajmowana przez atom

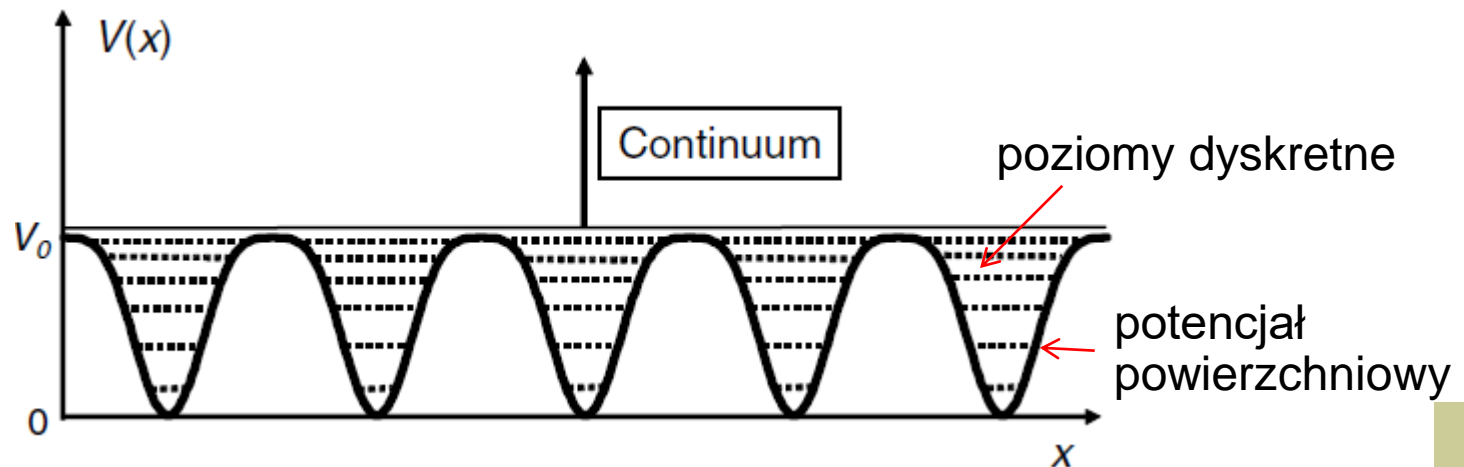
całkowita powierzchnia

Lattice gas models

Kiedy adsorbat jest lepiej opisywany przez

- model gazu sieciowego lub
- model gazu van-der-Waalsa

Zależy to od amplitudy potencjału powierzchniowego i od temperatury.

- w modelu lattice gas - atomy znajdują się w stanie podstawowym
- w modelu gazu 2D opisany jest potencjał chemiczny od atomów dla stanów rozciągniętych (powyżej maksimum potencjału).
- w wystarczająco wysokich temperaturach atomy obsadzają stany continuum i model gazu 2D będzie odpowiedni,
- w niskich temperaturach atomy będą w stanie podstawowym, więc model lattice gas może wystarczyć.

Pytanie, czy możemy znaleźć kryterium dla temperatury przejścia?

Lattice gas models

Pytanie, czy możemy znaleźć kryterium dla temperatury przejścia?

Dla potencjału 2D typu cosinus (za Hill'em, Doll'em i Steele'm) przejście pomiędzy gazem sieciowym a gazem swobodnym następuje w temperaturze $T_c = 0.2 V_0 / k_B$, gdzie V_0 jest energią aktywacji dla dyfuzji.

Określenie temperatury przejścia możliwe jest także poprzez porównanie potencjałów chemicznych adsorbentu dla odpowiednich modeli.

Podsumowując:

- silnie adsorbowane chemicznie atomy (C, O, N) powinny tworzyć gaz sieciowy,
- słabo adsorbowane chemicznie gazy (jak CO, zwłaszcza na metalach z wypełnioną powłoką d) bliskie są granicy pomiędzy modelami,
- adsorbowane fizycznie warstwy tworzą gaz 2D

Lattice gas models

Segregacja – prosty przykład zastosowania modelu gazu sieciowego

- Jeśli temperatura jest wystarczająco wysoka dla efektywnej dyfuzji, atomy zanieczyszczeń z bulku przedyfundują do powierzchni tworząc warstwę adsorpcyjną (np. węgiel i siarka na powierzchni metali)
- Segregacja może stanowić istotny problem przy przygotowaniu czystej powierzchni.

Gdy koncentracja zanieczyszczeń w bulku jest bardzo mała, możemy zapisać potencjał chemiczny dla rozcieńczonych zanieczyszczeń

$$\mu_s = E_s + k_B T \ln c_s$$

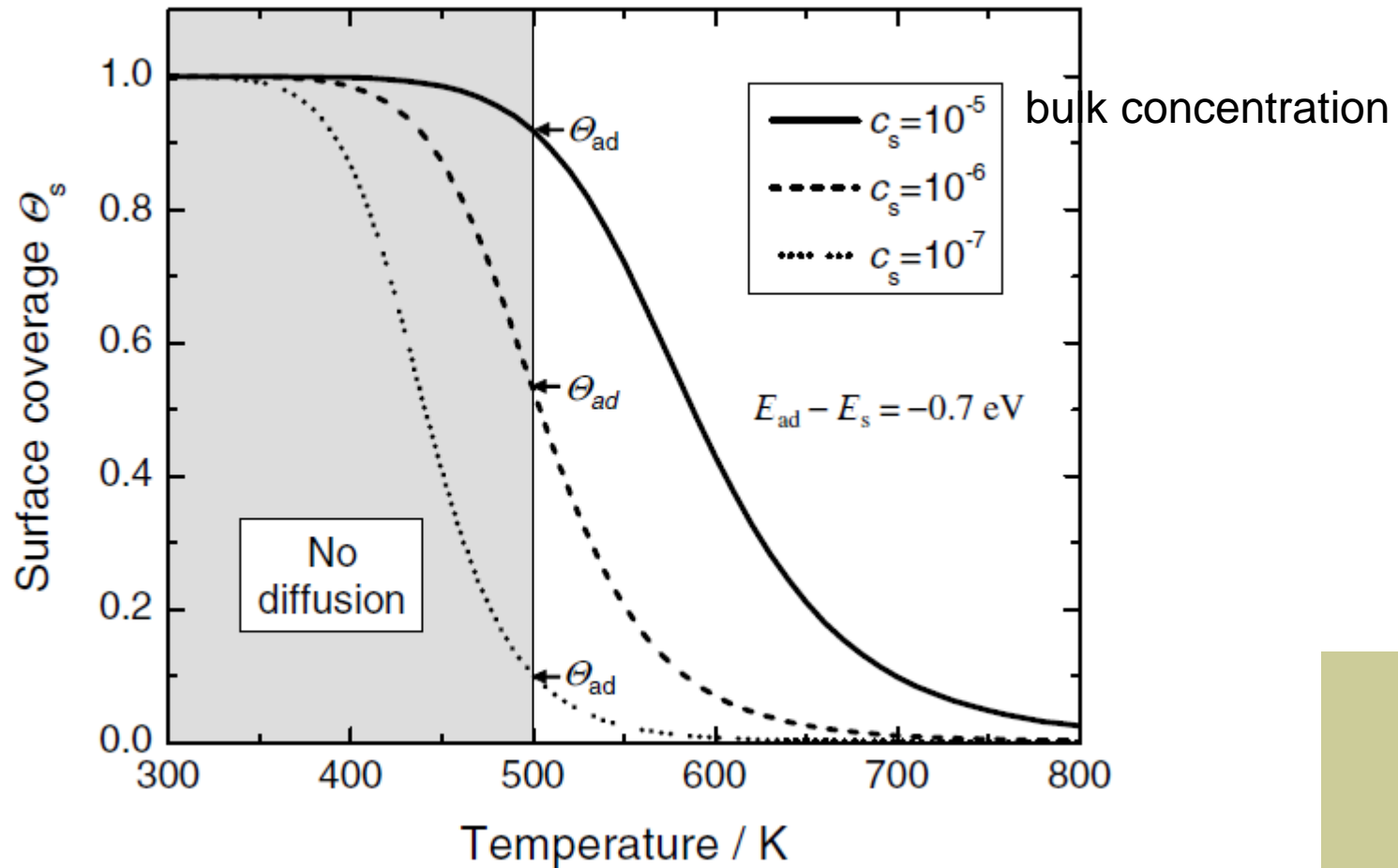
energia zanieczyszczeń w bulku

koncentracja na dostępne centrum w bulku

Przyrównując μ_{ad} i μ_s dostajemy wartość równowagową funkcji pokrycia (equilibrium surface coverage).

$$\Theta_{ad} = \frac{1}{1 + c_s^{-1} e^{\frac{E_{ad} - E_s}{k_B T}}}$$

Lattice gas models

Powierzchniowa koncentracja równowagowa zanieczyszczenia podlegającego segregacji w funkcji temperatury – poniżej pewnej temperatury zanieczyszczenia pozostają na powierzchni.

Lattice gas models

